vyoma
॥ वाचं धेनुमुपासीत ॥
Saṃskṛtam . Saṃskṛtiḥ . Saṃskāraḥ

PARICHAYA

PREPARATORY COURSE FOR LEVEL 2
OF
SAMSKRITA BHARATI EXAMS

परिचयः

परीक्षा-सज्जतावर्गः - पत्राचारसंस्कृतस्य द्वितीयस्तरः

Class 01 - Introduction

Teacher: Kum. Maheshwari

गुरुवन्दनम् – Guruvandanam

गुरुरेव गतिर्गुरुमेव भजे	gururеva gatirgurumeva bhaje
गुरुणैव सहास्मि नमो गुरवे ।	guruṇaiva sahāsmi namo gurave ।
न गुरोः परमं शिशुरस्मि गुरोः	na guroḥ paramaṃ śiśurasmi guroḥ
मतिरस्ति गुरौ मम पाहि गुरो ॥	matirasti gurau mama pāhi guro ॥

प्रार्थना - Prayer

ब्रवीमि संस्कृतं वाचा	bravīmi saṃskṛtaṃ vācā
ध्यायामि संस्कृतं हृदा ।	dhyāyāmi saṃskṛtaṃ hṛdā ।
कुर्वे सेवां च कायेन	kurve sevāṃ ca kāyena
वन्दे संस्कृतमातरम् ॥	vande saṃskṛtamātaram ॥

प्रार्थना - Prayer

यो नरः संस्कृतव्योम्नि	yo naraḥ saṃskṛtavyomni
ह्यालयं रमते मुदा ।	hyālayaṃ ramate mudā ।
संस्कृतिं चैव संस्कारं	saṃskṛtiṃ caiva saṃskāraṃ
विन्दते नात्र संशयः ॥	vindate nātra saṃśayaḥ ॥

Course Overview

पत्राचारद्वारासंस्कृतम्

परीक्षासञ्ज्ञतावर्गाः

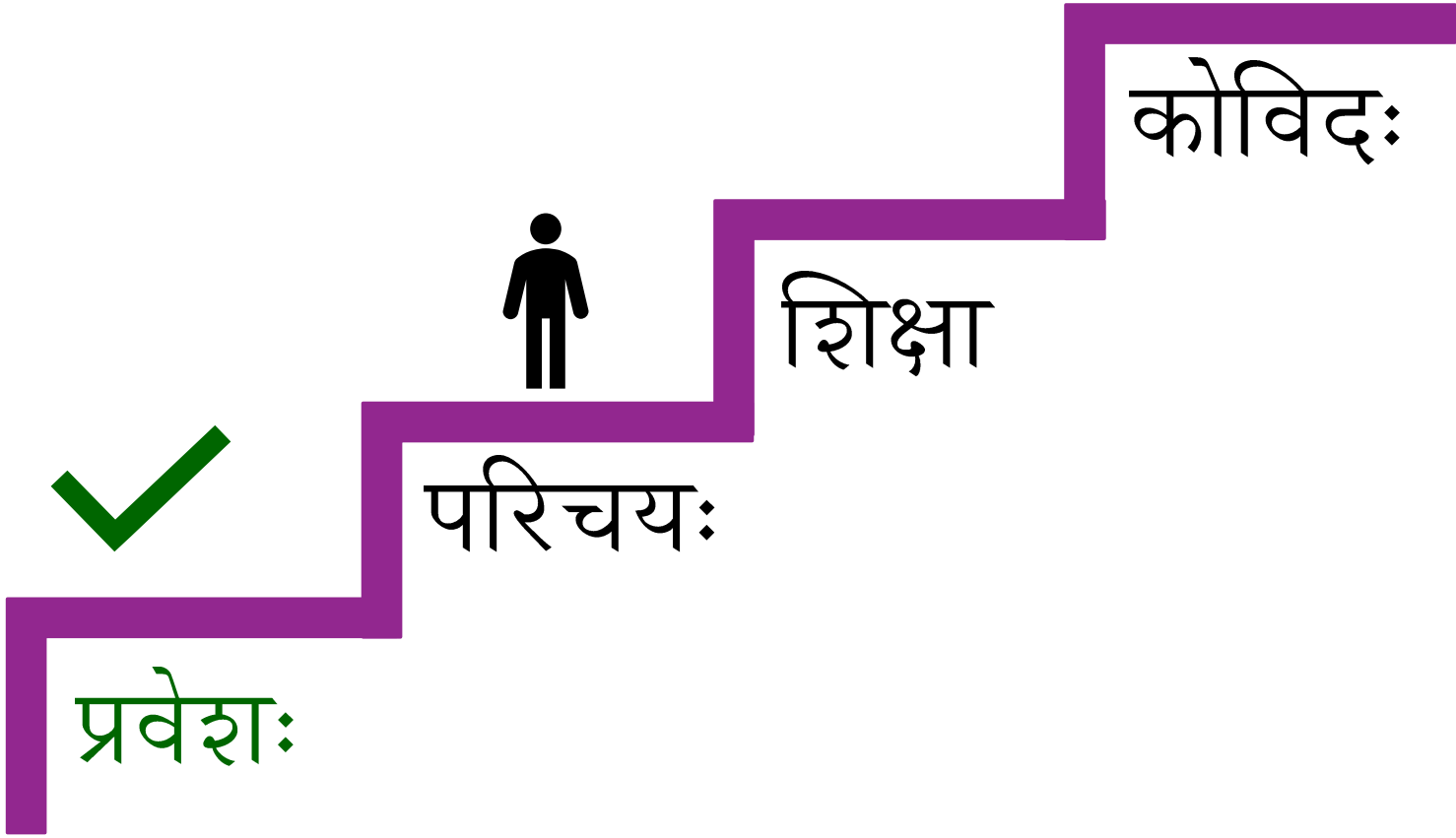

Syllabus

पाठः - १२

भाषाभ्यासः

सन्धिः

पदसङ्ग्रहः

अन्वयक्रमः

अनुवादपद्धतिः

काव्यकथा

चाटुश्लोकः

समस्या

सुभाषितम्

उक्तयः

व्यावहारिकशब्दावली

सङ्ग्राह्यविषयाः

अवलोकनम्

प्रवेशः – प्रथमस्तरे पठितानां पुनःस्मरणम्

पुनःस्मरणम्

नामपदं, क्रियापदं, वर्णोच्चारणं, शब्दरूपाणि,

धातुरूपाणि, वाक्यरचना, अव्ययानि, कृदन्तरूपाणि ।

शब्दाः – अका. पुं, नपुं, आका. & ईका. स्त्री, अस्मद्,

युष्मद्, तत् (त्रिषु लिङ्गेषु), एतत् (त्रिषु लिङ्गेषु)

शब्दरूपाणि

अकारान्तः पुल्लिङ्गः राम-शब्दः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमाविभक्तिः	रामः	रामौ	रामाः
सम्बोधनप्रथमा	हे राम	हे रामौ	हे रामाः
द्वितीयाविभक्तिः	रामम्	रामौ	रामान्
तृतीयाविभक्तिः	रामेण	रामाभ्याम्	रामैः
चतुर्थीविभक्तिः	रामाय	रामाभ्याम्	रामेभ्यः
पञ्चमीविभक्तिः	रामात्	रामाभ्याम्	रामेभ्यः
षष्ठीविभक्तिः	रामस्य	रामयोः	रामाणाम्
सप्तमीविभक्तिः	रामे	रामयोः	रामेषु

एवं हर, स्मर, शर इत्यादयः शब्दाः ।

आकारान्तः स्त्रीलिङ्गः सीता-शब्दः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमाविभक्तिः	माला	माले	मालाः
सम्बोधनप्रथमा	हे माले	हे माले	हे मालाः
द्वितीयाविभक्तिः	मालाम्	माले	मालाः
तृतीयाविभक्तिः	मालया	मालाभ्याम्	मालाभिः
चतुर्थीविभक्तिः	मालायै	मालाभ्याम्	मालाभ्यः
पञ्चमीविभक्तिः	मालायाः	मालाभ्याम्	मालाभ्यः
षष्ठीविभक्तिः	मालायाः	मालयोः	मालानाम्
सप्तमीविभक्तिः	मालायाम्	मालयोः	मालासु

एवं रमा, सीता, क्षमा इत्यादयः शब्दाः ।

अकारान्तः नपुंसकलिङ्गः फल-शब्दः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमाविभक्तिः	फलम्	फले	फलानि
सम्बोधनप्रथमा	हे फल	हे फले	हे फलानि
द्वितीयाविभक्तिः	फलम्	फले	फलानि
तृतीयाविभक्तिः	फलेन	फलाभ्याम्	फलैः
चतुर्थीविभक्तिः	फलाय	फलाभ्याम्	फलेभ्यः
पञ्चमीविभक्तिः	फलात्	फलाभ्याम्	फलेभ्यः
षष्ठीविभक्तिः	फलस्य	फलयोः	फलानाम्
सप्तमीविभक्तिः	फले	फलयोः	फलेषु

एवं ज्ञान, वन, धन इत्यादयः शब्दाः ।

धातुरूपाणि

पठ्, वन्द्

पठँ व्यक्तायां वाचि - (To Read)

'पठ्'–धातोः लट्-लकार-परस्मैपदरूपाणि

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमपुरुषः	पठति	पठतः	पठन्ति
मध्यमपुरुषः	पठसि	पठथः	पठथ
उत्तमपुरुषः	पठामि	पठावः	पठामः

एवं लिख्, क्रीड्, हस्, वद्, अनु+वद्, खाद्, नम्, प्र+नम् (प्रणम्), विश्, प्र+विश्, पत्, उत्+पत्, रक्ष्, चल्, वस्, त्यज्, दह्, जप्, तप्, जीव्, स्पृश्, मिल्, निन्द्, नन्द्, सृज्, कूज् इत्यादयः ।

पठँ व्यक्तायां वाचि - (To Read)

'पठ्'–धातोः लृट्-लकार-परस्मैपदरूपाणि

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमपुरुषः	पठिष्यति	पठिष्यतः	पठिष्यन्ति
मध्यमपुरुषः	पठिष्यसि	पठिष्यथः	पठिष्यथ
उत्तमपुरुषः	पठिष्यामि	पठिष्यावः	पठिष्यामः

एवं लिख्, क्रीड्, हस्, वद्, अनु+वद्, खाद्, नम्, प्र+नम् (प्रणम्), विश्, प्र+विश्, पत्, उत्+पत्, रक्ष्, चल्, वस्, त्यज्, दह्, जप्, तप्, जीव्, स्पृश्, मिल्, निन्द्, नन्द्, सृज्, कूज् इत्यादयः ।

पठँ व्यक्तायां वाचि - (To Read)

'पठ्'–धातोः लङ्-लकार-परस्मैपदरूपाणि

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमपुरुषः	अपठत्	अपठताम्	अपठन्
मध्यमपुरुषः	अपठः	अपठतम्	अपठथ
उत्तमपुरुषः	अपठम्	अपठाव	अपठाम

एवं लिख्, क्रीड्, हस्, वद्, अनु+वद्, खाद्, नम्, प्र+नम् (प्रणम्), विश्, प्र+विश्, पत्, उत्+पत्, रक्ष्, चल्, वस्, त्यज्, दह्, जप्, तप्, जीव्, स्पृश्, मिल्, निन्द्, नन्द्, सृज्, कूज् इत्यादयः ।

पठँ व्यक्तायां वाचि - (To Read)

'पठ्'–धातोः लोट्-लकार-परस्मैपदरूपाणि

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमपुरुषः	पठतु, पठतात्	पठताम्	पठन्तु
मध्यमपुरुषः	पठ, पठतात्	पठतम्	पठत
उत्तमपुरुषः	पठानि	पठाव	पठाम

एवं लिख्, क्रीड्, हस्, वद्, अनु+वद्, खाद्, नम्, प्र+नम् (प्रणम्), विश्, प्र+विश्, पत्, उत्+पत्, रक्ष्, चल्, वस्, त्यज्, दह्, जप्, तप्, जीव्, स्पृश्, मिल्, निन्द्, नन्द्, सृज्, कूज् इत्यादयः ।

वदिँ अभिवादनस्तुत्योः – (To Salute)

'वन्द्'–धातोः लट्-लकार-आत्मनेपदरूपाणि

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमपुरुषः	वन्दते	वन्देते	वन्दन्ते
मध्यमपुरुषः	वन्दसे	वन्देथे	वन्दध्वे
उत्तमपुरुषः	वन्दे	वन्दावहे	वन्दामहे

एवं लभ्, सेव्, सह्, रम्, भाष्, यत्, प्र+यत्, कम्प्, भज्, बाध् इत्यादयः ।

वदिँ अभिवादनस्तुत्योः – (To Salute)

'वन्द्'–धातोः लृट्-लकार-आत्मनेपदरूपाणि

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमपुरुषः	वन्दिष्यते	वन्दिष्येते	वन्दिष्यन्ते
मध्यमपुरुषः	वन्दिष्यसे	वन्दिष्येथे	वन्दिष्यध्वे
उत्तमपुरुषः	वन्दिष्ये	वन्दिष्यावहे	वन्दिष्यामहे

एवं लभ्, सेव्, सह्, रम्, भाष्, यत्, प्र+यत्, कम्प्, बाध् इत्यादयः ।

वदिँ अभिवादनस्तुत्योः – (To Salute)

'वन्द्'–धातोः लङ्-लकार-आत्मनेपदरूपाणि

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमपुरुषः	अवन्दत	अवन्देताम्	अवन्दन्त
मध्यमपुरुषः	अवन्दथाः	अवन्देथाम्	अवन्दध्वम्
उत्तमपुरुषः	अवन्दे	अवन्दावहि	अवन्दामहि

एवं लभ्, सेव्, सह्, रम्, भाष्, यत्, प्र+यत् (प्रायतत), कम्प्, बाध् इत्यादयः ।

वदिँ अभिवादनस्तुत्योः – (To Salute)

'वन्द्'–धातोः लोट्-लकार-आत्मनेपदरूपाणि

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमपुरुषः	वन्दताम्	वन्देताम्	वन्दन्ताम्
मध्यमपुरुषः	वन्दस्व	वन्देथाम्	वन्दध्वम्
उत्तमपुरुषः	वन्दै	वन्दावहै	वन्दामहै

एवं लभ्, सेव्, सह्, रम्, भाष्, यत्, प्र+यत्, कम्प्, बाध् इत्यादयः ।

भाषाभ्यासः

विशेष्य-विशेषणभावः

विशेष्य-विशेषणभावः

- नीलः मेघः चलति ।
- उन्नतः नारिकेलवृक्षः अस्ति ।
- सा चतुरा बालिका ।
- वृक्षे उत्तमं फलम् अस्ति ।
- सुन्दरं नगरं भारते अस्ति ।

- The dark cloud moves.
- There is a tall coconut tree.
- She is a clever girl.
- Good fruit in the tree.
- There is the beautiful city in India.

विशेष्य-विशेषणभावः

यल्लिङ्गं यद्वचनं या च विभक्तिः विशेष्यस्य ।

तल्लिङ्गं तद्वचनं सा च विभक्तिः विशेषणस्य ॥

Meaning - *The gender, number and declension that the viśeṣya is in, the same gender, number and declension the viśeṣaṇa would be in.*

मेघः – विशेष्यम्, पुं, १.१

नीलः – विशेषणम्, पुं, १.१

विशेष्य-विशेषणभावः

उत्तमः छात्रः

उत्तमा बालिका

उत्तमं पुस्तकम्

सुन्दरः नटः

सुन्दरी नटी

सुन्दरं पुष्पम्

पदम्	पुं	स्त्री	नपुं
चतुर	चतुरः	चतुरा	चतुरम्
स्थूल	स्थूलः	स्थूला	स्थूलम्
कृष्ण	कृष्णः	कृष्णा	कृष्णम्
नूतन	नूतनः	नूतना	नूतनम्
बुद्धिमत्	बुद्धिमान्	बुद्धिमती	बुद्धिमत्
गुणवत्	गुणवान्	गुणवती	गुणवत्
शूर	शूरः	शूरा	शूरम्

विशेष्य-विशेषणभावः

- सुन्दराः तरुणाः तत्र तिष्ठन्ति ।
- क्रूराः मृगाः अरण्ये विहरन्ति ।
- अलसौ बालकौ शीघ्रं शयाते ।
- ग्रन्थालये समीचीनौ ग्रन्थौ स्तः ।
- शूराः सैनिकाः देशं रक्षन्ति ।
- धनिकौ पुरुषौ मिलतः ।

सुन्दरः	सुन्दरौ	सुन्दराः
क्रूरः	क्रूरौ	क्रूराः
अलसः	अलसौ	अलसाः
समीचीनः	समीचीनौ	समीचीनाः
शूरः	शूरौ	शूराः
धनिकः	धनिकौ	धनिकाः

विशेष्य-विशेषणभावः

- दीर्घाः लताः वायुना कम्पन्ते ।
- सुन्दर्यः नर्तक्यः नृत्यन्ति ।
- बुद्धिमत्यौ बालिके सम्यक् पठतः ।
- खिन्ने छात्रे न भाषेते ।
- सन्तुष्टाः महिलाः हसन्ति ।
- चतुरे वैद्ये चिकित्सां कुरुतः ।

दीर्घा	दीर्घे	दीर्घाः
सुन्दरी	सुन्दर्यौ	सुन्दर्यः
बुद्धिमती	बुद्धिमत्यौ	बुद्धिमत्यः
खिन्ना	खिन्ने	खिन्नाः
सन्तुष्टा	सन्तुष्टे	सन्तुष्टाः
चतुरा	चतुरे	चतुराः

विशेष्य-विशेषणभावः

- वृक्षे सुन्दराणि पुष्पाणि विकसन्ति ।
- उद्याने उत्तमानि सस्यानि वर्धन्ते ।
- पक्वानि फलानि आपणे सन्ति ।
- अहम् उन्नते भवने पश्यामि ।
- नूतने वाहने मार्गे गच्छतः ।
- सः छिद्राणि वस्त्राणि न धरति ।

सुन्दरम्	सुन्दरे	सुन्दराणि
उत्तमम्	उत्तमे	उत्तमानि
पक्वम्	पक्वे	पक्वानि
उन्नतम्	उन्नते	उन्नतानि
नूतनम्	नूतने	नूतनानि
छिद्रम्	छिद्रे	छिद्राणि

विशेष्य-विशेषणभावः

- उत्तमः बालकः पठति ।
- शिक्षिका उत्तमं बालकम् आह्वयति ।
- उत्तमेन मार्गेण जीवनं सफलं भवति ।
- उत्तमाय छात्राय पारितोषकं दीयते ।
- उत्तमात् गुरोः अध्ययनं करोमि ।
- उत्तमस्य गणस्य नाम रामः ।
- उत्तमे जने सद्गुणाः सन्ति ।

एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
उत्तमः	उत्तमौ	उत्तमाः
हे उत्तम	हे उत्तमौ	हे उत्तमाः
उत्तमम्	उत्तमौ	उत्तमान्
उत्तमेन	उत्तमाभ्याम्	उत्तमैः
उत्तमाय	उत्तमाभ्याम्	उत्तमेभ्यः
उत्तमात्	उत्तमाभ्याम्	उत्तमेभ्यः
उत्तमस्य	उत्तमयोः	उत्तमानाम्
उत्तमे	उत्तमयोः	उत्तमेषु

प्रश्नाः

गृहकार्यम्

- शब्दरूपाणि अभ्यासं कुरुत ।
- धातुरूपाणि अभ्यासं कुरुत ।

vyoma
॥ वाचं धेनुमुपासीत ॥
Saṃskṛtam . Saṃskṛtiḥ . Saṃskāraḥ

QUESTIONS/DOUBTS?

Email us @

sanskritfromhome@vyomalabs.in

For downloading course-materials, login @

www.sanskritfromhome.org

Subscribe to our youtube channel @

vyoma-samskrta-pathasala

Buy our Samskrita-learning products @

www.digitalsanskritguru.com

Support our cause for Samskrita-Samskriti @

vyoma.org

© 2024-25 All the content in this presentation is the intellectual property of Vyoma Linguistic Labs Foundation.

All materials shared in our website are purely for the purpose of personal study.

Replication/reuse in any form without written permission from the organisation is prohibited.

CONTRIBUTE now & create a transformation;
link in the description below

Thank You
For Watching

Don't forget to
Subscribe, Like, Share, Comment

Click the bell